

A FÖLDI ÉRTÉKVILÁG RANGEMELÉSE

Ha szertenézünk a minket környező világban, szemünkbe tűnhet, hogy a legkülönfélébb evilági, földi értékek mind nagyobb jelentőségre tesznek szert életünkben s ezért az érdeklődő feléjük fordulás is az egészséges életigenlésnek ezer jelét tanúsítja. Nagy általánosságban szólva, úgy szokás ezekre a földi értékekre tekinteni, mint bizonyos vonatkozásokban önmagukban független, más szempontok szerint viszont az embert szolgáló s nagy mértékben az embertől függő tényezőkre. A régi pogány világ s a keresztény ó- és középkor, sőt még az újkornak is korábbi szakasza más, ettől eltérő nézőmóddal fordult ezek felé a földi értékek felé. A pogány filozófiának legjelentősebb irányai csakúgy, mint a keresztény bölcsélet és teológia, Istenben, illetőleg a vallásos vonatkozásokban integrálta az evilági értékeket. Ma viszont a tudománynak, technikának, művészetnek, közgazdaságnak s általában a modern életforma tényezőinek sajátos autonómiát tulajdonítanak s nincsenek figyelemmel a bibliával, teológiával, vallásossággal való vonatkozásaikra. Így azután nem tarthatjuk véletlennek katolikus részről azt a törekvést, amely a hittudományos munkát is mindjobban be akarja vonni az emberekkel való együttélés, az „evilág” ügyeinek és értékeinek alakításába. Ezt a kérdést helyezi előtérbe korunk nagynevű hittudósa, Michael Schmaus is, midőn dogmatikájának előszavában arról ír, hogy miután a katolikus teológiának, mint az üdvösségről szóló tanításnak, szükségképpen a lelkek üdvét kell szolgálnia, ennek tesz eleget a hittudományos kutatás akkor is, midőn látszólagosan „evilági” problémáknak igyekszik mélyére hatolni.

Napjainkban az ember külső és belső világa, egymással szoros összefüggésben, mindjobban a tudományos vizsgálódás középpontjába kerül, s ez a világ mind mélységében — az ember testi-lelki-szellemi életét illetően —, mind pedig kiterjedésében — a földi élet s a viláгур titkainak feltárásával — egyre nagyobb méreteket ölt. Nagyon is érthető tehát, hogy ez a folyvást táguló világ számos új probléma elé állítja napjaink keresztény hívőit is, akik semmiképpen sem akarnak lemaradni s nem is szabad, hogy lemaradjanak az élet rohanó vonatáról. Egyik ilyen jelentős probléma, mellyel szembe kell nézniük, a földi valóságok sajátos értékeinek reális, azaz a tényekhez, a tudomány haladásához mért felismerése s e felismerés nyomán ezeknek az értékeknek a keresztény világszemléletben való megfelelő elhelyezése.

A középkor folyamán, mint ismeretes, az ún. profán értékeket valósággal elnyelte, beolvasztotta magába a vallásos eszmevilág. A tudomány és művészet, sőt még a politikai élet is nagy mértékben a vallás szolgálatában állott. Napjainkban viszont a tapasztalati valóság éppen nem a vallási vonatkozásaival tölti ki az emberiség jelentős tömegeinek gondolatvilágát, köti le az emberek fizikai és szellemi képességeit. Mivel pedig a keresztény ember is mindkét lábával a földön jár, neki is rá kell jönnie ma arra, hogy az őt környező dolgoknak és jelenségeknek a vallásos vonatkozásaikat megelőzően saját egzisztenciájuk s értékük is van. Következésképpen szeretnie kell a földi élet adottságait, és pedig önmagukban is, s nem csupán azért, mert tovább mutatnak az „egyetlen szükségességhez”. Ami ma valóban korszerű, az ilyen „világ felé kitérülő”, a világnak és dolgainak felszabadultlan örülni tudó keresztény magatartás. A zseniális francia „úttörőnek”, Teilhard de Chardin-nek tanítására hi-

vatkozhatom itt, aki egészen modern fogalmazásban adja elő a közismert tételt, mely szerint a kegyelem feltételezi s tökéletesebbé teszi a természetet. Azt mondja Teilhard, hogy a legnagyobb veszély a technikai és tudományos haladás nyomán, melytől az embereknek valóban félniük kell, az életkedv (*goût de vivre*) elvesztése. Enélkül az öröm nélkül, a lélek tüze nélkül, az élniakarás pezsgeése nélkül erőteljes vallásos élet sem létezhet, csak aluszékonyság és középszerűség. Túlnyomóan a legtöbb katolikus fiatalember például, aki házasodni készül, elsősorban az élettársra gondol, aki majd gyermekeinek anyja lesz, s bár gondol arra is, hogy a katolikus házasság szentség, az már eszébe sem jut, hogy ez a szentség Krisztusnak és egyházának belső kapcsolatát jelképezi. Aki azonban megróná ezért a mi örvendező fiatalemberünket, az bizony elveszítette volna józan valóságérzékét. S a lényegét illetően ugyanezt mondhatjuk el a művészet, technikai haladás, tudomány, sport, stb. nyomán fakadó emberi magatartással, örömmel kapcsolatban is. Mindez persze nem egyértelmű azzal, hogy a keresztény ember most már zárkózzék is el a vallásos értékelés elől. Amit azonban tisztán kell látnunk, hogy — mint Alfons Auer hangsúlyozza (*Weltoffener Christ*, 1960) — napjaink „modern” kereszténye számára nem kizárólag és elsősorban vallási vonatkozásaiban táruul fel az őt környező világ; a mai hívő nem kíván a filozófiából teológiát, a kultúrából etikát vagy éppen misztikát, a gazdasági életből karitás-akciót, a társadalomból pedig kolostori közösséget formálni.

1958-ban egy osztrák katolikus lap körkérdést intézett olvasóihoz: hogyan látják a keresztények szerepét a földi élet megszentelésében, jobbatevésének munkájában? A válaszok szinte egyöntetűen kiemelték, hogy a „szemellenzós túlzók” többet ártanak, mint használnak — ha egyáltalán használnak — a vallásos élet erősödésének. Egy neves belga író például helytelennek minősítette azt a többször is elhangzó véleményt, mely szerint a „profán világ erkölcsi pusztaság, amelyet csak a keresztények hivatottak termőföldd alakítani”. Josef Pieper, a jeles münsteri professzor szerint a keresztény embernek az őt környező természetes értékvilágban fel kell fedeznie a természetfölötti vonatkozásokat is, azokat tiszteletben kell tartania s védelmeznie is, de nem csupán az ún. evilági-ság, hanem bizonyos világtagadó „vallásosság” ellen is, mely balgán úgy véli, hogy „átugorhatja” a teremtett világot. Karl Rahner nem ok nélkül óv minket a minden ún. evilági területre is kiterjeszkedni kívánó „szellemi klerikalizmus” kísértésétől, amely a múlt időknél ugyan csökkentebb mértékben, de még ma is fennforoghat (*Sendung und Gnade*, Innsbruck 1959).

Katolikus hitünk ellen vétenék mindenestre, ha ugyanakkor, amikor elismerjük a földi valóságoknak önmagukban is meglévő értékét, azoknak *abszolút jelleget* tulajdonítanánk. A mi szemléletünkben ezek az értékek önmagukból mintegy *kiutalnak, felfelé mutatnak*, és pedig Istenhez, akivel ontológiai, azaz *létükben gyökerező* vonatkozásban állnak. Azért valljuk mi azt, hogy minden aktív, a földi értékeket kibontakozáshoz segítő ember — akár akarja, akár nem — egyben részese, munkatársa a Teremtő és a megtestesült Ige működésének. Az evilági értékek ugyanis — s ezt sohasem feledhetjük — már keletkezésük pillanatában „szentek” voltak, azaz közvetlen kapcsolatuk volt magával a „Szenttel”, Istennel. A mélyebb teológiai nézés egyben azt is megállapítja, hogy a földi értékvilágnak „megszentelése” a keresztény ember számára nem csupán a teremtés adta rend törvényeinek őrzését jelenti, hanem egyszersmind annak a viszonynak kiteljesítését is, melyben Krisztus, a

teremtett világ feje, az egész emberiséget, az egyetemes világot mintegy magába olvasztja. Krisztusnak és a világ értékeinek e szoros kapcsolatáról az evangéliumok is sűrűn tanúságot tesznek. A megtestesülés Krisztus számára nemcsak az emberi természet fölvetését jelentette, hanem mindazt, ami ezzel együtt jár: kapcsolatot a családdal, a társadalommal, az anyagi világgal, a technika eszközeivel, stb. A specifikus keresztény nézésben tehát a megtestesült Ige a világ dolgainak, értékeinek is értelemadó és éltető feje.

Mindezeknek megfontolása azonban csak még inkább ösztönöz bennünket, hogy a földi értékvilág sajátos „rangjára” irányítsuk figyelmünket. Nem csoda, hogy e kérdés mind szélesebben foglalkoztatja is hittudományos kutatóinkat. Máris számos értékes munka született meg, amelynek tárgya az emberi test, a születés és halál, a házasság és család, az ember külső megjelenése, ruházata, hivatása és munkája, stb., továbbá az embert környező világ: a társadalom, a nép, hely, idő és történelem, a földi világ s az egyetemes nagyvilág. Ezek a „modern hangvételű” szerzők abból indulnak ki, hogy a „profán rend” — ahogyan Jacques Maritain nevezi — még ma, az üdvösség közel kétezedik esztendejében is, eléggé „szűzföldje” s épp ezért „ígéret földje” is a teológiai elmélyedésnek. Hangoztatják, hogy az a régebbi szemléletmód, amely szerint ennek a „profán rendnek” értékei jelentéktelenek, sőt nem egyszer gyanús vagy kétes értékűek, föltétlenül hibás, minthogy ezeknek az értékeknek ontológiai méltóságát támadja és ássa alá. Mert ha kétségtelen is, hogy a keresztény szemléletben nem a legfőbb és örök jót jelentik, ugyanakkor az is bizonyos, hogy nem csupán alárendelt eszközök, hanem a földi életben közvetlen célok és hatékony okok, következképpen önmagukban is magasrendűek, az egyén és közösség számára pedig nélkülözhetetlenek. Aki ezt a reális, bár a végtelen Jótól az értékskálán távolabb álló rangot elvitatná tőlük, az az irreális, a túlméretezett természetfölöttinek kultuszát propagálná, úgy is mondhatnók, hogy „modern gnósztikussá” válnék. A kegyelem fontosságát, a természetfölötti világ jelentőségét sohasem növeljük azzal, ha a természetes világ értékeit lekcicsinyeljük vagy éppen tagadásba vesszük. Ezt a szemléletmódot Krisztus is elutasította, aki nem „lebegő” szellemi lényeket, hanem időben és térben élő, hús-vér embereket szólított fel követésére. Azóta mi Istennel a földön szemtől-szembe nem találkozhatunk. Az ilyen közvetlen látás csak „odaát” válhat osztályrészünké. Amíg mi itt a földön élünk, addig nemekkel, társadalmi és népi tényezőkkel, művészettel és tudománnyal, technikával, az anyagvilággal kerülünk közvetlen kapcsolatba. S nagy hiba lenne, ha kizárólagos illetékességgel kívánnánk „keresztény” és „vallásos” mivelatunkból fakadóan mindeme földi élet- és értékterületeknek törvényeket szabni. Helyesen állapítja meg G. K. Frank: „A vallás kizárólagos egyeduralma csakis a pusztaságban képzelhető el.”

Nagyon is időszerű tehát s a jövő számára csak hasznos lehet, ha a mondottak tekintetében némi lelkiismeretvizsgálatot tartunk. F. Hügel például egyenesen történeti szükségszerűséget lát a „világ nélküli vallásosság” hirdetésének és az „Isten nélküli világ” kialakulásának párhuzamosságában. Rá kell ébrednünk arra, hogy egyrészt az evilági értékektől való merev elfordulás, másrészt pedig a körülöttük való ügyetlen csetlés-botlás feltétlenül elősegítette korunknak mind nagyobb mértékű laicizálódását. Kétségtelen az is, hogy mindazok, akik az „angelizmus”, a „tisza spiritualizmus” túlzott hangsúlyozásával szorították hátterbe azt az igazságot, hogy csakis testben élhetünk itt a földön „lelki életet”, egyszersmind azzal a szomorú eredménnyel is „dicsekedhetnek”,

hogy szegényebbé és erőtlenebbé tették a kereszténységet. Amidőn ugyanis századok során oly sok jószándékú lelket szembefordítottak a világgal, a világot is elriasztották a Teremtőjével való szoros kapcsolattól. Magatartásuk, ha csak rajtuk múltott volna, végül is véka alá rejtette és hatástalanná tette volna a kovászt. Ma már világosan láthatja minden gondolkodó keresztény ember, hogy az „elefántcsonttorony” védőbástyái jelenthettek ugyan bizonyos kényelmet, de semmiképpen sem komoly kötelesegteljesítést. Az isteni Ige szüntelenül inkarnálódni kíván az emberek között, úgy is mondhatnók, hogy egyesülni kíván a világgal. A keresztény embereknek ezért szent hivatásuk, hogy ezt az egyesülést a maguk képességei szerint elősegítsék. E feladatot viszont csak úgy lesznek képesek teljesíteni, ha önmaguk is vitális kapcsolatban maradnak minden evilági értékkel.

Köztudomású, hogy a keresztény Ielkiségre több évszázadon keresztül a szerzetesség alapeszméje, az evangéliumi tanácsok követésének ideálja döntő hatással volt. A gyakorlatban ez a világi hívek felé úgy jelentkezett, hogy egyrészt a világtól való menekülésre szólították fel őket, másrészt a világ örömeinek kárhóztatását várták el tőlük. Innen később az elfáradás, a tevékeny életre való alkalmatlanság számos jelensége. Akkor pedig lehet-e csodálkozni azon — kérdi Yves Congar —, hogy lassanként valamilyen „tisztá, Isten nélküli humanizmus” alakult ki, szemben a „merev divinizmussal”? Annál világosabban rajzolódik ki — hála számos szemnyitogató elme megnyilatkozásának — napjaink kereszténye előtt a helyes cél és magatartás. Ez pedig az, hogy az elismert és felismert valódi földi értékeket „rangemelve”, azaz a Teremtővel s Krisztussal való kapcsolatukban lássuk meg s igyekezzünk megláttatni másokkal is. Meghallgatva a „földi értékvilág teológiájának” szószólóit, állítanunk kell, hogy a keresztény hívők nagy tömege nem annál tökéletesebb, minél jobban közelíti meg lelki beállítottsága a világról lemondó szerzetesi ideált. A keresztények sokasága a világban él és csak benne dolgozva érlelődhet nemcsak nagykorú emberré, hanem nagykorú kereszténnyé is. Környezetéből „kifutni” egyébként sem hivatása és nem is lehetséges számára. Isten- és emberadta kötelességei a világi élethez s annak értékeihez kötik, függetlenül attól, hogy ő mint hívó ezeket a földi értékeket a Teremtő ajándékainak tekinti, amelyekről majd Isten előtt számot kell adnia. Felelőssége abban áll, hogy a földi javakkal élve és azokon munkálkodva, amelyek kísértő és bűnrevívó alkalommá is válhatnak számára, miként tudja megőrizni a jó és rossz felé való irányulás lehetőségei között keresztény egzisztenciáját. Ebben kíván segítségére lenni az utóbbi másfél évtizedben mindjobban szárnyát bontogató „földi valóságok teológiája”. Ma már szinte megszámlálhatatlan azoknak a könyveknek és tanulmányoknak száma, melyek ebben a mederben mozognak. A problémakomplexus velejére azonban már a *Vie Spirituelle* rámutatott, midőn ezeket írta: „Napjaink követelménye a keresztény világi ember Ielkiségének minél markánsabb vonásokkal történő kialakítása, még pedig a modern világ adottságainak figyelembevételével” (1946. 194. l.). A keresztény embernek az élet minden helyzetében éreznie kell, hogy társa, aktív társa a Teremtőnek és Jézus Krisztusnak. Ugyanakkor szem előtt kell tartania, hogy miután az isteni üdvösségterv minden embert magában foglal, sőt az egyetemes kozmoszt is, a keresztény hívő — ha valóban annak érzi s tudja magát — soha nem válhat világtól és embe-
rektől elszakadt önös egyedé. Mert az a kötöttség a világhoz és embertársaikhoz, amelyet a Teremtő szabott meg, életformáló erőt jelent számára. (V. ö. Schöllgen, W.: *Konkrete Ethik*, Düsseldorf 1961.)

Nem kell-e azonban tartanunk attól, hogy a földi értékvilág kitárul, szinte végtelennek tűnő távlatai láttán a hívő ember lelkében nem marad hely az alázatosság, a vezeklés, a keresztvállalás számára? E kérdések előbb-utóbb szükségképpen felmerülnek a földi értékek „rangemelésének” láttán. Megfordította ez annak a problémának, melyet fenntebb már érintettünk, amikor a „kizárólag lelki élet” illúzióktól nementes világáról szóltunk. Nem csodálkozhatunk azon, hogy egyes szerzetesek és papok máris ilyen aggodalmaskodásnak adnak hangot írásaikban. Az igazság azonban — úgy hisszük — az, hogy a világban élő hívők tömegei számára épp elég önlegyőzést, a szeretetnek és áldozatnak épp elég követelményét hozzák magukkal a modern élet nyomán fakadó feladatok. A földi értékvilággal szövődő felelősségteljes kapcsolat nagyon is sok józanságot, becsületességet, pontosságot s ki tudná még felsorolni, mennyi ún. természetes erény gyakorlását kívánja a keresztény ember-től. Nem kell nagy bölcsesség ahhoz, hogy megállapíthassuk: a világban élő keresztények tömegének egyáltalán nem kell keresnie az alkalmat, hogy az aszkézis iskoláját járhasa. Az élet konkrét helyzetei bőven teremtenek alkalmat a lemondás, az önmegtagadás gyakorlására. Mindez pedig — a természetfölötti rendbe a kegyelem által felemelve — a keresztútát járó Krisztus buzóg követésévé válhat.

Szükségesnek látjuk megjegyezni, hogy a földi értékvilág rangemelését végző teológiai munka lényegében nem valamiféle „új teológiát” tár elénk. Alapjai ugyanis oly régiak, mint amilyen régi a keresztény hittudományos munka. Az idők szava azonban azt követeli, hogy az alapokra mindig visszavezethető módon a folyamatos fejlődést szolgáljuk. Ísten az embert a kozmosz és a társadalom, az emberi közösség alapépítményére helyezte. Ahogyan vallásunk tanítja, a bűn által mindkét vonatkozásban megromlott az ember helyzete, a megváltás azonban ezeket az ősi kapcsolatokat megújította, általa mindenek Krisztus fősége alá kerültek. E megváltói uralom ugyan itt a földön sohasem zavartalan, a végső kiteljesülés azonban az idők végén az ember és a kozmosz számára egyaránt meghozza a tökéletes harmóniát. Addig pedig, míg a földi élet adta feszültségek között élünk, sohasem szabad elfelejtkezünk — Yves Congar-ral szólva — a „keresztény teljességről”. Nem más ez, mint az „egész keresztényeknek” magatartása, akiknek szociális, kulturális, gazdasági, azaz teljes életében a keresztény tanítás és élet összhangban van, akiknek keresztény humanizmusuk egyaránt táplálkozik a természet- és értelemadta, valamint a kinyilatkoztatásból megismert igazságokból. („Enquête sur les raisons actuelles de l'incroyance”, *La vie intellectuelle*, 1935. 214—218).

Az univerzum, amely a Teremtő műve, nem „készen” került az emberrel szoros kapcsolatba. Annak tökéletesítése, megmunkálása, értékeinek kiaknázása és szolgálata az embernek Istentől kapott nagy feladata. Ennek megfontolása alapján tette Romano Guardini egyik nemrég elhangzott előadásában a kijelentést: „Régebben sokan úgy vélték, hogy a keresztény embernek feladata van a világban, mi mindinkább látjuk, hogy *a' világ az ember nagy feladata.*” A keresztény embernek nem lehet kitérnie a világ elől, ellenkezőleg: tudatosítania kell ezt a találkozást. Nem „jámboran” szemlesütve, még kevésbé szemellenzővel kell járnia-kelnie, hanem mind nagyobb érdeklődéssel és bátorsággal kell szembenéznie a világgal s annak értékeivel. A földi értékvilágot hitünk ma már „rangemelve” tárja elénk, épp ezért az nem akadály, hanem nagy forrása hitünk erősödésének.